

3. Vlasenko, I. (2007), "The book of life and life as a book", *M. Rudenko. U cherevi drakona : romany*, pp. 5–22.
4. Zhulinskyj, M. (2002), *Slovo i dolya: navchalnyj posibnyk* [Word and fate], A.S.K, Kyiv, Ukraine.
5. Logvinenko, Yu. (2014), "Forerunner this day: National and state the extent of the works by Mykola Rudenko", *Literaturoznavstvo*, no. 5, pp. 59–62.
6. Mykhajlyuta, O. (2010), "Azarov "in Rudenko's steppes did not happen", *Ukraine Young*, daily information-political newspaper, no. 236, available at : <http://www.umoloda.kiev.ua/print/84/45/63993> (access December 16, 2010).
7. Rudenko, M. (2007), *U cherevi drakona: romany*, [In the belly of the dragon: novels], Redaktsia zhurnalu "Dnipro", Kyiv, Ukraine.
8. Talalaj, L. (2002), "Pen with angelic wings: the creative and life path of Mykola Rudenko", *Kyiv*, no. 3, pp. 13.

УДК 821.161.2:82-31

ХУДОЖНИЙ СВІТ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Красненко О.В., аспірант

*Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, Україна*

elets_lena@mail.ru

Стаття присвячена характеристиці художнього світу прози Павла Загребельного. Звернено основну увагу на художню реалізацію концептів романів історичної тематики – циклу про Київську Русь ("Диво", "Первоміст" та "Смерть у Києві"). Розглядаються специфічні риси творів триптиху, які є засобами вираження, вербалізації концептів дива, творчості, історичної пам'яті, влади та мосту, а також показано особливості часопростору в романі "Диво" Павла Загребельного.

Ключові слова: художній світ, концепт, часопростір, історичний роман.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МИР ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО

Красненко Е.В.

*Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко
пл. Гоголя, 1, г. Старобельск, Украина*

Статья посвящена характеристике художественного мира прозы Павла Загребельного. Обращено основное внимание на художественную реализацию концептов романов исторической тематики – цикла о Киевской Руси ("Чудо", "Первомост" и "Смерть в Киеве"). Рассматриваются специфические черты произведений триптиха, которые являются средствами выражения, вербаллизации концептов чуда, творчества, исторической памяти, власти и моста, а также показаны особенности времени и пространства в романе "Чудо".

Ключевые слова: художественный мир, концепт, хронотоп, ретроспекция.

THE ARTISTIC WORLD OF PAVLO ZAHREBELNYI

Krasnenko E. V.

*Luhansk National University named Taras Shevchenko
Gogolya Av., 1, Starobelsk, Ukraine*

Pavlo Zahrebelnyi is one of the most famous Ukrainian writers of the twentieth century, though his legacy is not yet completely understood, despite the considerable amount of literature scientific research. This article focuses on the characteristics of the artistic world of prose by Pavlo Zagrebelnyi, paid attention to the artistic representation of concepts novels historical subjects – the cycle of Kievan Rus ("Miracle", "Pervomist" and "Death in Kiev"). Consider specific features works triptych, a means of expression, verbalization miracle concepts, creativity, historical memory, power and bridge, and shows features timespace's novel "Miracle" by Pavlo Zagrebelnyi.

The purpose of the article is outlining the features of timespace in triptych about Kievan Rus by Pavlo Zagrebelnyi.

A special image appears in the book. It is the image of St. Sophia Cathedral. The researchers noted unifying function of the image for all three time planes novel that recreates the flow of historical time. In other novels triptych (“Pervomist” and “Death in Kiev”), the situation is excellent – they have no visible heterochrony and different locality. In time sequence given events of private, public, political life, creating a unique historical movement. For example, in “Pervomist” scientist pay attention on unlimited space of Mostyshshe, and in the novel “Death in Kyiv” – the principle of separation of space Kiev – Suzdal. Dominant own subjective sphere serves a hero, not a countdown by the author or his observation of spatial boundaries. The space in the novels naturally interact with artistic way.

So, the art world novels of Pavlo Zagrebelniy extremely varied and, despite the large number of scientific papers still not investigated. There is an urgent need for a conceptual study of writer's historical prose. Further exploration will be devoted to further study the issue.

Keywords: artistic world, chronotop, retrospective.

Павло Загребельний є одним із найвідоміших українських письменників ХХ століття, хоча його спадщина ще не проаналізована докорінно, незважаючи на значну кількість літературознавчих розвідок.

Проза письменника була об'єктом дослідження багатьох літературознавців (В. Дончик, М. Жулинський, Н. Зборовська, Р. Іваничук, М. Ільницький, О. Логвиненко, Л. Новиченко, І. Осадча, В. Осоцький, М. Павлишин, Н. Санакоєва, Г. Сивокінь, О. Сизоненко, М. Слабошпицький, В. Фащенко, Р. Федорів, Л. Федоровська, В. Чумак, Н. Чухонцева, С. Шаховський, М. Шестопад, А. Шпиталь та інші), котрі звертались до вивчення різноманітних аспектів творів, зокрема хронотопу, символіки, поетики, ретроспекції, етнопсихологічної концепції особистості тощо. Значна увага приділялася й дослідженню історичних романів, зокрема триптиху про Київську Русь (“Диво”, “Первоміст”, “Смерть у Києві”).

Літературознавець С. Шаховський відзначив особливості Київської трилогії П. Загребельного: “Спільне в мистецькій структурі романів виявляється в монументальності композиції, увазі до інформаційних матеріалів, до позитивного типажу, вигадливо побудованого сюжету, напруженого мускулястого речення” [11, с. 73].

На думку дослідниці Л. Федоровської, “в історичних романах Загребельного приваблює ... подив перед внутрішньою могутністю людини” [10, с. 93]. Ця думка перегукується з тезою науковця О. Кухара-Онишка: “Павло Загребельний в історичних романах розвиває не стільки оригінальні історичні і мистецькі концепції, скільки концепцію людини, яка крізь віки проносить дух неспокою, творчого пошуку, самовдосконалення” [2, с. 13].

Мета статті – окреслити особливості часопростору триптиху про Київську Русь П. Загребельного на прикладі роману “Диво”; визначити й схарактеризувати головні концепти твору.

Особливе місце серед творів на історичну тематику посідає роман “Диво” П. Загребельного. У наукових працях визначають його жанровий різновид як роман “зв’язку часів”, до рис якого відносять поєднання в композиції кількох сюжетів, що належать віддаленим один від одного часовим пластам, і винесення на перший план теми зв’язку часів та історичної пам’яті.

Високо поцінував, хоча й не без зауважень, перший роман письменника “Диво” Л. Новиченко: “Історія – предмет поважний, і Павло Загребельний своїм “Дивом” довів, що загалом він уміє з ним поводитись. У нього – широкі й безнастанно поповнювані знання, увага й смак до подробиць, до промовистих деталей історичного фону, вміння свіжо, по-своєму, часом виключно оригінально прочитати скупі і вже досить затерті в нашому сприйманні “письмена” минулого, нахил до нових, сміливих вирішень тих чи інших істотних питань” [3, с. 523].

Особливим образом у творі постає Софія Київська. Дослідниками було відзначено об'єднуючу функцію цього образу для всіх трьох часових площин роману. Науковець М. Кондратюк зауважує, що такий образ набуває значення естетично-стильового символу історичної пам'яті [1]. Відповідний символ, на нашу думку, має концептуальне значення й може бути віднесений до художніх концептів. Вивчаючи художній часопростір у романах П. Загребельного, літературознавець В. Сікорська також відзначає образ Собору як єднальний для усіх трьох часових площин, що відтворює плин історичного часу [6]. В інших романах триптиху ("Первоміст" і "Смерть у Києві") ситуація інша – вони позбавлені зримої гетерохронності та різнолокальності. У часовій послідовності подано події приватного, суспільного, державного життя, що створюють своєрідний історичний рух.

Одним із засобів реалізації концепту творчості в романі "Диво" на композиційному рівні є ретроспекція. Особливо виразно це проявляється в описі Сивоока: події з дитинства, як зазначає науковець Т. Сушкевич, сконцентровані й ущільнюються в часі, але окремі епізоди, такі, як полювання на оленя з дідом Родимом (Сивоок вперше стикнувся зі смертю), процес виготовлення фігурок язичницьких богів (досвід, необхідний для формування таланту Сивоока) та ін., несуть смислове навантаження, більш деталізовані, а тому розтягнені в часі. Вони впливають на ритм сюжету, а відтак і на компоновання "Дива" [9]. Особливості формування Сивоока як митця, розвиток його таланту показано через асоціативні ретроспекції. Як приклад наводиться цитата з твору: "А Сивооком заволділа дивна затятість. Так колись хотілося йому дістатися серця пущі, дістатися найнижчого низу, де мало кінчатися її невпинне, приголомшливе западання, а коли потім випадком опинився там, у царстві лісових володарів-турів, то він із звітти свавільне відчуття молодечих буйнощів, як у того молодого Рудя, а згодом те відчуття пригнітилося іншим: відчув свою малість і незміцнілість, спостерігши дико закостенілу силу Бутеня, що заіграшки здолає Рудя навіть після поранення" [9]. Враження маленького хлопчика від пущі – відчуття свободи, усвідомлення власної малості та незрілості, за твердженням дослідниці, закарбувалося в душі й пізніше виявилось у роботах зодчого.

Із психологічної точки зору розглядає образ Сивоока як митця літературознавець Н. Санакоєва: "Моделюючи образ вигаданого героя Сивоока, автор передав своє розуміння психології митця і творчого процесу, яке в основних положеннях збігається з принципами класичного психоаналізу та аналітичної психології К. Юнга. У психології творчої особистості надмірно розвинені риси характеру, притаманні жінкам: підвищені сприйнятливості, чутливість. Домінування архетипу Великої Матері означає конфлікт зі світом культурного канону, оскільки цей архетип відкривається в душі творчої людини як могутнє, живе і безпосереднє відчуття. Митець, з погляду аналітичної психології, є новим культурним героєм або новим героєм культурного міфу. У романі "Диво" уособленням такого героя є Сивоок, у образі якого акумулюються роздуми письменника про мистецтво в різні культурні епохи" [5]. Розглядаючи концептуальний образ мистецтва в контексті протиставлення історичного та неісторичного, можна сказати, що: "Агапіт і Сивоок демонструють протилежні підходи до його творення. Для першого "мистецтво – звичайне ремесло, яке робиться щоденними людськими користями й потребами", для другого – "вкладати треба ціле своє серце, все своє життя і тільки тоді постане справжній художній світ" [4]. Такі, як Агапіт, робить висновок автор, не можуть творити мистецтво, яке відповідає канонам великої історії. Вони здатні тільки до наслідування та копіювання, що не є самоцінним.

Конфлікт між владою й митцем у "Диві", втілений в образах Сивоока та Ярослава, – розглядає В. Сікорська. Дослідники роману також відзначають схожі протиставлення між Гордієм Отавою та професором Шнурре (М. Кондратюк) [1, с. 7]. Концепт влади простежується в усіх романах триптиху про Київську Русь П. Загребельного.

У “Диві” – це образ Ярослава. Інтерпретацію розуміння своєї місії князем і авторського коментаря до нього містить стаття літературознавця В. Панченка “Золота нить історії: ми – з Київської Русі”: “За логікою автора, перебування на вищих щаблях керівної верхівки держави може стати джерелом внутрішньої конфліктності, двоїстості. У романі князь Ярослав постає саме таким – внутрішньо конфліктним. “Княже” й “людське” перебувають у вельми складному психологічному “діалозі”. Мудрість уживається з майже деспотичною жорстокістю. З одного боку, князь має неабияку силу державця, з другого ж – він часто не належить самому собі, оскільки постійно мусить зважати на обставини й оточення. У його монологах час від часу звучить ідея корисності жорстокого державного примусу. Князь Ярослав у П. Загребельного, як бачимо, є прихильником жорсткої влади. Його слова про примус як джерело державного розквіту легко проєктуються на реалії минулого століття, підтверджуючи думку письменника про “замкнене коло історії” [4].

Стосовно інших романів київської трилогії хочеться відмітити, що у “Первомості” науковець звертає увагу на необмежений простір Мостища, а в романі “Смерть у Києві” – на принцип поділу простору Київ – Суздаль. Панівною виступає власне суб’єктивна сфера героя, а не відлік часу самим автором чи його спостереження над просторовими межами. Простір у романах природно взаємодіє з художнім образом [6].

Найпалкіший прихильник творчості П. Загребельного літературознавець М. Слабошпицький зосереджує увагу дослідників на винятковості обдарування письменника: “...треба мати лише таку силу таланту, як у Загребельного, і саме таку винятково широку освіченість, як у нього, щоб зуміти переступити через теорії, схеми, ідеологеми, догми та приписи й творити книжки із загальнолюдським, справді глибоко гуманістичним звучанням, як романи “Диво”, “Смерть у Києві”, “Первоміст” [8, с. 8]. Відтак, оригінальність манери письма П. Загребельного забезпечила його органічне входження до когорти митців “нової хвилі” історичної прози. Власне кажучи, П. Загребельний став одним із провідних митців цього процесу. Визначальними рисами історичної прози “нової хвилі” в Україні стали поступовий відхід від фактографічності як принципу історичного твору, розважальності й белетристичності як його обов’язкової функції. Натомість висувалася теза про необхідність якісно нового погляду на національну історію крізь “дзеркало” літератури: погляду, що, апелюючи до досвіду минулого, насправді осмислював би сьогодення в усіх суперечностях його здійснення. Такі засади з усією очевидністю вказували на те, що новочасні митці починають тяжіти до історіософської призматичності дійсності. Вихід на українську літературну арену історичної прози нової якості, до якої був причетний і П. Загребельний, – явище цілком закономірне й відбувалося паралельно з трансформацією поглядів на жанр історичного роману в світовій літературі, що були структуровані ідеєю про історію як величину, варту всуціль філософського осмислення.

Отже, художній світ романів П. Загребельного надзвичайно різноманітний та, незважаючи на велику кількість наукових праць, ще недостатньо досліджений. Постає нагальна потреба концептуального дослідження історичної прози письменника. Подальші розвідки будуть присвячені масштабному вивченню цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратюк М.В. Жанрова специфіка українських романів “зв’язку часів” [Електронний ресурс] / М.В. Кондратюк // Вісник Житомирського державного педагогічного університету. – 2004. – № 15. – С. 146–149. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/8455/97/>
2. Кухар-Онишко О. Становлення стилю письменника / О. Кухар-Онишко // Радянське літературознавство. – 1974. – № 7. – С. 13–18.

3. Новиченко Л. Хто звів семибрамні Фіви. Життя як діяння / Л. Новиченко. – К. : Дніпро, 1974. – С. 513–531.
4. Панченко В. Золота нить історії: ми – з Київської Русі [Електронний ресурс] / Володимир Панченко // День. – 2011. – № 122. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/zolota-nit-istoriyi-mi-z-kiyivskoyi-rusi>
5. Санакоєва Н. Д. Еволюція етнопсихологічної концепції особистості у прозі П. Загребельного : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.01.01 “Українська література” [Електронний ресурс] / Н. Д. Санакоєва. – Д., 2006. – 20 с. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/3548.html>
6. Сікорська В. Ю. Хронотоп і символіка у П. Загребельного [Електронний ресурс] / В. Ю. Сікорська. – Режим доступу : lib.chdu.edu.ua/pdf/novitfilolog/11/133.pdf
7. Сікорська В. Ю. Художній часопростір в історичних романах Павла Загребельного: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.01.01 “Українська література” [Електронний ресурс] / В. Ю. Сікорська. – Кіровоград, 2007. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07svyprz.zip>
8. Слабошпицький М. Три варіації на тему Павла Загребельного / М. Слабошпицький // Дивослово. – 2002. – № 10. – С. 7–12.
9. Сушкевич Т. О. Ретроспекція у романі “Диво” П. Загребельного [Електронний ресурс] / Т. О. Сушкевич. – Режим доступу : lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2010/141-128-21.pdf
10. Федоровська Л. Всесвіт у кожному серці / Л. Федоровська // Прапор. – 1976. – № 10. – С. 88–95.
11. Шаховський С. Романи Павла Загребельного / С. Шаховський. – К. : Радянський письменник, 1974. – 175 с.

REFERENCES

1. Kondratyuk N. V. (2004), “Genre specific of Ukrainian novels “due of times”, Journal of Zhytomyr State Pedagogical University, no 15, available at: <http://studentam.net.ua/content/view/8455/97/> (access August 26, 2016)
2. Kuhar-Onyshko A. (1974), “Becoming a writer”, Soviet Literature, № 7, pp. 13-18.
3. Novychenko L. (1974), “Who lifted semybramni Fivy. Living as an act”, Dnipro, Kiev, Ukraine.
4. Panchenko V. (2011), “Golden thread of history: we are from the Kiev Russ”, Den, no 122, available at: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/istoriya-i-ya/zolota-nit-istoriyi-mi-z-kiyivskoyi-rusi> (access August 29, 2016)
5. Sanakoeva N. D. (2006), “Ethnopsychological evolution of the concept of personality in prose by Pavlo Zagrebelniy”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Philology), 10.01.01, Dnipropetrovsk National University, Dnepropetrovsk, Ukraine.
6. Sikorska V.Y. “Chronotope and symbols of Zagrebelniy P.”, available at: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/novitfilolog/11/133.pdf> (access September 1, 2016)
7. Sikorska V.Y. (2007), “Art temporal space in the historical novels of Pavlo Zagrebelniy”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Philology), 10.01.01, Kirovograd National University, Kirovograd, Ukraine.
8. Slaboshpytskiy M. (2002), “Three variations on Pavlo Zagrebelniy”, Dyvoslovo, № 10, pp. 7-12.
9. Sushkevych T. Retrospection's novel “Miracle” by Zagrebelniy [electronic resource] / Sushkevych TA – Access: lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2010/141-128-21.pdf
10. Fedorovska L. (1976), “Universe in every heart”, Prapor, № 10. pp. 88-95.
11. Shakhovskiy S. (1974), Pavlo Zagrebelniy Novels. Soviet write, Kiev, Ukraine.